

Araştırma Makalesi / Research Paper

FATİH KERİMİ’NİN “TİLSİZ HATUN” ADLI HİKÂYESİ ÜZERİNE

Cihan ÇAKMAK*

Öz

18 ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde farklı coğrafyalarda baş gösteren birtakım yenilik hareketleri İdil Ural sahasında geniş yankı bulmuş, özellikle eğitimin modernleşmesi zemininde ortaya çıkan yeni arayışlar beraberinde uzun yıllardır süregelen klasik eğitim kurumlarının sorgulanmasına da fırsat tanımıştır. Yüzyıllardır geleneksel bir anlayışın hüküm sürdüğü Buhara medreselerindeki eski öğretim metodunun hâkim olduğu medreselere ilk itirazlar Şehabeddin Mercani gibi büyük âlimler tarafından dillendirilecektir. Mercani’yi takip eden yıllarda topluma hiçbir katkısı olmayan bu kadimci anlayış yüksek sesle eleştirilecek ve eğitimde modern anlayışın hâkim olması gerektiği ortaya konacaktır. Kendini “ceditçiler” olarak adlandıran aydınlar gurubu, bu eski medreselerle toplumun ileriye gitmesinin mümkün olmayacağını dile getirerek okuma yazmanın artması ve kız çocuklarının da erkeklerle eşit bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetlerinden faydalanması gerektiğini dile getireceklerdir. İşte bu hareketin içinde yer alan Fatih Kerimi, yazdığı eserler ile gazete ve dergi faaliyetlerinde toplumdaki problemleri alanlar üzerinde durarak bunlara çözüm önerileri sunacaktır.

Toplumun dertleriyle dertlenen, halkın içinde bulunduğu sıkıntılar üzerinde sürekli düşünen ve sorunlara çözüm bulmayı ilke edinen Kerimi, mensup olduğu Tatar milletinin gelişmesi için sürekli eğitim ve yayın faaliyetleriyle meşgul olmuştur. Bu itibarla yazdığı eserler ve yayıncılık faaliyetlerinde âdeta bir sosyolog gibi toplumdaki sorunlu alanları teşhis

Geliş Tarihi/ Date Applied: 05.05.2022

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 03.06.2022

Makalenin Künyesi: Makalenin Künyesi: Çakmak, C. (2022). “Fatih Kerimi’nin ‘Tilsiz Hatun’ Adlı Hikâyesi Üzerine”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 54, 219-240

DOI: 10.24155/tdk.2022.213

* Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, cihan.cakmak@cbu.edu.tr. Manisa/Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-2255-4712

etme ve bu alanlara çözüm yolları bulma gayreti içinde bulunmuştur.

Bu çalışmada, Fatih Kerimi'nin 1908 yılında Orenburg'da yayımlanan "Tilsiz Hatun" adlı eseri üzerinde durulacaktır. Söz konusu eser Kerimi'nin gazetelerde kaleme aldığı fikrî yazıları ile hikâyelerinde üzerinde durduğu toplumsal konulardan farklı olarak, bireysel bir üslupla kaleme alınması ve mizahi unsurlar içermesi bakımından yazarın diğer eserlerinden ayrılmasıyla dikkat çekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Fatih Kerimî, Tilsiz Hatun, ceditçilik, mizahi unsurlar.

ON THE STORY OF FATİH KERİMİ'S "TILSİZ HATUN"

Abstract

In the first quarter of the 18th and 20th centuries, some innovation movements in different geographies had wide repercussions in the field of Idil Ural, and the new searches that emerged especially on the ground of modernization of education gave the opportunity to question the classical education institutions that have been going on for many years. The first objections to the old teaching method in Bukhara madrasahs, where a traditional understanding has prevailed for centuries, will be voiced by great scholars such as Şehabeddin Mercani. This ancient understanding, which had no contribution to the society in the years following Mercani, will be criticized loudly and it will be revealed that the modern understanding should be dominant in education. The group of intellectuals who call themselves "jadidists" will express that it will not be possible for the society to move forward with these old madrasahs, and they will say that literacy should increase and girls should benefit from education and training activities on an equal basis with boys. Fatih Kerimi, who took part in this movement, will focus on the problematic areas in the society in his works and newspaper and magazine activities and offer solutions to them.

Kerimi, who worries about the problems of the society and constantly thinks about the problems of the people and adopts the principle of finding solutions to the problems, has been busy with continuous education and broadcasting activities for the development of the Tatar nation to which he belongs. In this respect, in his works and publishing activities, he made an effort to identify the problematic areas in the society and find solutions to these areas, just like a sociologist.

This study will focus on Fatih Kerimi's work called "Tilsiz Hatun", which was published in Orenburg in 1908. The work in question draws attention by separating it from other works of the author in terms of being written in an individual style and containing humorous elements, unlike the intellectual articles that Kerimi wrote in the newspapers and the social issues he dwells on in his stories.

Keywords: Fatih Kerimi, Tilsiz Hatun, jadidism, humorous elements.

Giriş

Fatih Kerimî; 20. yüzyıl başındaki matbuat, eğitim ve edebiyat sahasının en üretken ve aktif isimlerinden biridir. İdil Ural sahasında mensup olduğu Tatar toplumunun modernleşmesi adına eğitim merkezli yaptığı sayısız faaliyetle tanınan Kerimî, modern Tatar edebiyatının kurucusu kabul edilmektedir. Eserlerinde ağırlıklı olarak kadimci anlayışı eleştiren Kerimî; toplumun reformize edilmesini kaçınılmaz görüyor, bu amaçla fikirlerini geniş kitlelere yaymanın meşru zemini olarak basın yayın, diğer adıyla matbuat faaliyetlerini hareket noktası olarak kabul ediyordu. Fatih Kerimî'nin fikirlerinin zemin bulmasında ve aktif bir şekilde cedit hareketinin içinde doğmasında babası Gılman Kerimî'nin etkisini de anmak gerekir. Klasik bir medrese hocası olan baba Gılman Kerimî, aldığı klasik eğitimin de etkisi ile küçük Fatih'in de kendisi gibi ilköğrenimini Arapça ve Farsça tedrisatın yapıldığı medresede almasını hedeflemiştir. Ancak kabına sığmayan oğlu, küçük yaşlardan itibaren eğitim almak üzere gittiği ve günün ihtiyaçlarına karşılık veremeyen, işlevsel olmayan medrese eğitimini eleştiriyor, arkadaşları arasında Rusça konuşuyor ve o sıralarda Kırım'da İsmail Gaspıralı'nın çıkardığı *Tercüman* gazetesini okuyordu. Tüm bu faaliyetleri; medrese hocası tarafından kabul görmeyerek arkadaşları arasında da bir disiplinsizliğe neden olduğu gerekçesiyle okuldan atılmasına varana kadar talihsizliklere zemin hazırlıyor, o sıralarda baba Gılman Kerimî medrese hocasının eve gönderdiği mektupla adeta şoke oluyordu. Gelen mektupta Zakir İşan, baba Gılman Kerimî'ye okula gelip oğlunu almasını, aksi taktirde oğlunun okuldan kovulacağını söylüyordu¹ (Şeref, 1960: 76). İşte bu olay Kerimî ailesinin tamamının üzerinde derin bir etki ve kırılmaya neden olmuştur. Çünkü o yıllara kadar kadimci bir anlayışla eğitim alan ve oğlunu da bu doğrultuda yönlendiren Gılman Kerimî, bundan sonraki faaliyetlerinde modern bir okula gitmesi ve cedit hareketinin önderi olan İsmail Gaspıralı çizgisini benimsemesi için oğlu Fatih'i teşvik ediyordu.

Bu çalışmada Fatih Kerimî'nin "Tilsiz Hatun" adlı hikâyesi, evlilik süreci bağlamında 19 ve 20. yüzyıl Tatar toplumu içinde kadın erkek ilişkisi, Marbiyus ana karakteri ile konuşma yetisinden yoksun olan dilsiz eşi arasındaki olaylar, sürükleyici bir üslupla ele alınmaktadır.

Fatih Kerimî'nin Eserleri

Fatih Kerimî'nin 1894-1908 yılları arasında yazmış olduğu 11 hikâyesi ile 1902-1913 yılları arasında kaleme aldığı seyahatname türünde üç

¹ "Zakir işan atabızga hat cibergen bulgan: 'Uglıñ Fatıyh bozıldı, tiz kilip cit. Kilip almasan, medresemeden kuvdirtip çığaram.'" "Zakir işan babamıza mektup gönderdi: 'Oğlun Fatih bozuldu, yoldan çıktı. Eğer gelip oğlunu almazsan, medresemden kovup atacağım.'" (Şeref, 1960: 76).

eseri olduğu bilinmektedir.² Kerimî; ilk dönem eserlerinde ağırlıklı olarak toplumu yanlış yönlendiren cahil din adamları, kılık kıyafet meselesi, mektep-medrese çatışması, kız çocuklarının okuma-yazma öğrenmesine karşı çıkış, kadınların demokratik hayatta daha fazla yer almalarının gerekliliği, okumanın önemi, bir toplumun ilerlemesi ve modernleşmesi için matbuat ve mektebin vazgeçilmez rolü, toplumun temelini oluşturan kadınların okuması meselesi, çalışmanın önemi, insanları dış görünüşü ile değerlendirmenin yanlışlığı gibi toplumun geniş kesimlerini ilgilendiren temalar üzerinde durur. 1900 yılından itibaren kaleme aldığı eserlerinde ise bireyin kendine yönelik konularına eğilen Kerimî, genelden özele bir üslup tercihihine yönelmiştir.

19. yüzyılın son çeyreğinde bir süreliğine durgunluk yaşayan Tatar edebiyatını yazdığı eserlerle yeniden canlandıran Fatih Kerimî, modern Tatar edebiyatının gelişip kökleşmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. İlk eserlerin genellikle adaptasyon olarak kaleme alındığı Tatar edebiyatında, ikinci kuşak yazarlar içinde yer alan Kerimî'nin *Komedya (1894)*, *Hüsid Baba (1895)*, *Şakirt ile Student (1899)*, *Cihangir Mahdumının Avıl Mektebinde Ukuvi (1900)*, *Salih Babaynın Üylenüvi (1897)*, *Mirza Kızı Fatty-ma (1901)*, *Soltan Gıyşkı, Annan Monnan (1907)* adlı eserleri kurgu ve tema bakımından güçlü bir görünüm sergilemesiyle Tatar edebiyatındaki durgunluğa son vererek edebiyatın canlanmasına önemli katkı sağlamıştır. Kerimî'nin söz konusu eserleri modern Tatar edebiyatının ilk örnekleri arasında yer almasının yanı sıra bundan sonra yazılacak eserlere de örnek teşkil etmiştir (Çakmak, 2021: 82).

Kerimî ailesinin en büyük üyesi olan Fatih'in İdil Ural coğrafyasındaki ilk tahsil yılları beklenildiği gibi sonuçlanmayınca bu kez tahsilini sürdürmek üzere 1891 yılında Türkiye'ye gelecektir. Burada bir yandan Osmanlı Türkçesini öğrenirken diğer yandan Fransızcasını da geliştirmiştir. İstanbul'daki tahsilinin ardından memleketine dönmüş, ardından iki yıl süreyle Rusya'ya giderek burada muhasebe ve matbaa işlerini öğrenmek üzere bulunmuştur. Bu sayede Fatih Kerimî, küçük yaşlarda gittiği medrese öğrenimi esnasında öğrendiği Arapça ve Farsçanın yanı sıra Osmanlı Türkçesi, Fransızca ve Rusça öğrenerek İdil Ural sahasının ilk çok dilli (poliglot) aydını olarak öne çıkar. Lenin'in toprak kanunlarını Rusçadan Tatarcaya tercüme edecek düzeyde Rusçaya hâkim olan Kerimî, farklı dillerden 40'in üzerinde eseri Tatarcaya tercüme etmiştir. Lenin'in toprak

2 Fatih Kerimî, 1937 yılında Moskova'da ikamet ettiği hanesinde jandarmalar tarafından tevkif edildiğinde iki kamyon dolusu evrak ve eserin ortadan kaldırıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Tatar edebiyatının en üretken ve güçlü kalemlerinden biri olan Kerimî'nin burada sayılanların dışında gün yüzüne çıkmayan çok sayıda eserinin bulunduğu düşünülmektedir.

kanunlarının yanı sıra Kerimî'nin Yaponlar³ (1906), Araplar (1905), Koreliler ve Türkler (1905) adlı tercüme eserleri mevcuttur.

Çok dilli bir aydın olmasından dolayı dönemin Tatar burjuvazisinin en önemli ailelerinden Remiyevlerin dikkatini çeken Fatih Kerimî, Muhammed Şakir Remiyev tarafından çıkacağı Avrupa seyahatine davet edilecektir. Böylelikle Remiyev ve Kerimî, üç ay süreyle Avrupa'nın çeşitli ülkelerini dolaştıktan sonra son olarak İstanbul'u ziyaret edip ülkelerine dönmüşlerdir. Fatih Kerimî, bu yolculukla Batı'nın kültür ve sanat merkezlerini müşahade etme fırsatı bulur ve edindiği izlenimleri daha sonra *Avrupa Seyahatnamesi*⁴ adlı eserinde yayımlar (Yüziyev vd. 1985).

Muhammed Şakir Remiyev ile çıktığı Avrupa seyahatinde mensup olduğu Tatar toplumunun dramatik bir şekilde Batı medeniyeti karşısındaki geri kalmışlığını üzülenek müşahade eden Kerimî, cedit hareketinin toplumun reforme edilmesinde daha aktif bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesi için yayıncılık faaliyetlerini kullanmıştır. 19 ve 20. yüzyıl başında İdil Ural sahasındaki ceditçiler, toplumun aydınlanması ve fikirlerini serbestçe ifade edebilmeleri amacıyla matbuat faaliyetlerine yönelmişlerdir. Bunun için Remiyev Kardeşlerin sermaye desteğiyle kurulan ve Vakıtlı Tatar Matbuatının en önemli iki yayın organı olan *Vakit Gazetesi* ile *Şura Dergisi* ilerici fikirlerin toplum içinde yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

Fatih Kerimî'nin bilinen 11 hikâyesi, 1 fikrî yazısı, 4 seyahatnamesi ve 7 ilmî eseri vardır. Bunun yanında baş redaktörlüğünü yaptığı *Vakit Gazetesi*'nde ve *Şura Dergisi*'nde çok sayıda yazısı yayımlanmıştır.

Hikâyeleri (1894-1908)

1. Komedyâ (1894)
2. Hüsid Baba (1895)
3. Salih Babaynın Üylenüvi (Orenburg 1901)⁵
4. Şakirt ile Student⁶ (1899)

3 Rusçadan tercüme edilen eser, 1906 yılında Orenburg'da neşredilmiştir.

4 Avrupa'nın en önemli kültür ve bilim merkezlerini tanıma fırsatı bulan Kerimî, bu seyahate dair izlenimlerini daha sonra 1902 yılında *Avrupa Seyahatnamesi* adıyla yayımlamıştır. "Bu yerleri bizzat gelip görmek, hal ve maiyetlerini öğrenip ilim ve kültürlerinden, sanat ve sanayilerinden pay almak, dört bin senelik tarihi olan eski eserleri ve üç milyon ciltlik kitabı ihtiva eden kütüphaneleri ile bütün Avrupa'nın ilerici fikirlerini etkileyen Volter, Viktor Hugo, Jan Jak Russo gibi büyük düşünürlerinin heykellerini ve kabirlerini görmek, elbette arzu edilecek şeylerdir. Zamanı boşa harcamayarak bu fırsatı değerlendirerek geleceğimiz olan memleketlerin ilmi durumları, yaşayışları hakkında mümkün mertebe fazla bilgi sahibi olmak için kendi kendime söz verdim." (Kerimî, 6) bk. Fatih Kerimî (2001). *Avrupa Seyahatnamesi* (Haz. Dr. Fazıl Gökçek). İstanbul: Çağrı Yayınları.

5 Köyde yaşayan Salih Babay adlı bir ihtiyarın başkahraman olarak ele alınıp idealize edildiği *Salih Babaynın Üylenüvi* adlı hikâyede (1897), toplum içinde tütün kullanımının yaygınlaşması eleştirilmektedir. Aşk ve aile kurumunun da ele alındığı eserde, Tatarlar arasında tütün içmenin artışından cahil din adamları sorumlu tutulmaktadır (Yüziyev vd. 1985).

6 Eser, Petersburg sansüründen 1898 yılında izin alındıktan sonra 1899 yılında Kazan'da basılmıştır. "Şakirt ile Student" hikâyesi, özellikle gericiliğe karşı verilen mücadelede önemli bir yere sahiptir. Bu eserde; mektep-medrese, eski-yeni, usul-i cedid - usul-i kadim, her türlü yeniliğe karşı çıkış, cahil din adamları, okumanın

5. Cihangir Mahdumun Avıl Mektebinde Ukuvi⁷ (Petersburg 1900)
6. Merhum Gılman Ahund (Orenburg 1904)
7. Mirza Kızı Fatıyma⁸ (1901)
8. Soltan Gıyşkı (1906)
9. Tilsiz Hatun (1906)
10. Gayaş Helfe (1906)
11. Hıyalımı, Hakıykatmi (Orenburg 1908)

Fikrî Eserleri

Andan Bundan⁹ (Orenburg 1907)

Seyahatnameleri

1. Avrupa Seyahatnamesi (Petersburg 1902)¹⁰
2. Kırım'a Seyahat (Orenburg 1904)
3. İstanbul Mektupları (Orenburg 1913)¹¹
4. Orenburg Seyahatnamesi

önemi, kadınların tahsili meselesi gibi pek çok konu Pişkadem ve Hazret karakterleri üzerinden ele alınmaktadır. Eserde kendi dönemi içinde toplum üzerinde büyük bir etkiye sahip Tatar işanları ve mollarının eylem ve söylemleriyle içinde buldukları toplumu nasıl yanlış yönlendirdikleri ve her fırsatta ortaya çıkan cahillikleri, acı bir ironi ile ustalıkla ele alınmaktadır (Yüziyev vd. 1985; Çakmak, 2018).

- 7 *Cihangir Mahdumun Avıl Mektebinde Ukuvi* adlı eserde cahil din adamları, doğu-batı mukayesesi, ana dili öğrenmenin önemi, giyim-kuşam meselesi, gençlerin ifade özgürlüğü, millî kimlik bilinci gibi temalara yer verilmiştir. Yazar eserdeki ana kahramanlar olan Hazret, Cihangir Mahdum ve Müezzin karakterleri üzerinden bir sembolizasyon yapmaktadır. Eserdeki Hazret, Fatih Kerimi'nin babası Gılman Kerimi'yi; Cihangir Mahdum, Fatih Kerimi'yi; Müezzin ise Fatih Kerimi'nin dayısı Rızaeddin Fahreddin'i temsil etmesiyle büyük öneme sahiptir (Kerimi, 2020: 35-41).
- 8 Yazarın *Mirza Kızı Fatıyma* hikâyesi (1901), farklı sosyal tabakalara mensup Fatıyma ile Mustafa arasındaki romantik bir aşk hikâyesi üzerinden farklı toplumsal tabakalardaki eşitsizliği ele almaktadır. Eser zengin bir mirza kızı iken Mustafa ise sıradan bir bahçıvandır. Aradaki bu sınıfsal farklılık, ikilinin bir araya gelmesindeki en büyük engel olarak karşılına çıkmaktadır. Yazar bu hikâyesinde de diğer eserlerine benzer şekilde kadınların tahsili meselesi, sınıf farklılıkları, kadınların giyim-kuşam meselesi temaları üzerinde durmaktadır (Çakmak, 2018: 43-46).
- 9 Türkiye Türkçesine *Ondan Bundan* şeklinde aktarılan eser, Fatih Kerimi'nin 1904 yılında *Şark-ı Rus* gazetesinde farklı konuları ele aldığı fikrî yazıların bir araya getirilmesiyle yazılmış bir eserdir. Eser 1907 yılında Arap harfleriyle neşredilmiş olup içinde "Mütalaa, Matbuat ve Mektep, Amerika'da Japon Öğrencileri, Bahtlı Kız, İnsan Mıyız? Maymun Mıyız?, Dili İslah Etmek Bahsi, Okullarımızı İslah Etmek Bahsi, İlkokullarda Okuturulacak İlimler, Telif Edilmesi Gereken Kitaplar Bahsi, Ara Bulucu Mudur? Ara Bozucu Mudur?, Adulof Bin Feydor Markes, Ne Hâldeyiz ve Ne Yapmalıyız?, İmamın Mektubu, İmamın Mektubu Hakkında, İslam Gazeteleri, Batsın Giyim Bahsi!, Tatar İmamlarının Sadakalarına İkinci Bir Nazar" başlıklarından oluşmaktadır. Eserde toplumu yanlış yönlendiren cahil din adamları, eski-yeni, mektep-medrese, kadimcilik-çeditçilik, ilim öğrenmenin zarureti, matbuat ve mektebin önemi konuları ele alınmaktadır (Çakmak, 2019: 37-38).
- 10 Kerimi, Türkiye'de ve Rusya'da aldığı iyi eğitimin neticesinde çok dilli ilk Tatar aydını olarak ortaya çıkarken farklı dillere hâkim olması, ona hayatı boyunca önemli bir avantaj sağlamıştır. Tatar burjuvazisinin en önemli ailesi olan Remiyev Kardeşler'in büyüğü Muhammed Şakir Remiyev'in bu özellikleriyle dikkatini çeken Fatih Kerimi, kendisine çıkacağı Avrupa seyahatinde eşlik edecektir. Kerimi, bu seyahat esnasında sadece farklı ülkeleri görmekle kalmamış, iyi bir gözlemci sıfatıyla Batı medeniyetinin sanat, kültür, edebiyat ve bilimdeki gelişmişlik düzeyini müşahade etme fırsatı elde etmiştir. Bu gözlemlerini daha sonra kaleme alacağı *Avrupa Seyahatnamesi* adlı eserinde ayrıntılı olarak ele almış, doğu kültür ve medeniyeti ile batı medeniyeti arasındaki gelişmişlik düzeyindeki farklılıkları ortaya koymuştur. Bu izlenimler onun eserlerinin ana hareket noktası olan Doğu-Batı sentezi düşüncesine de önemli ölçüde hizmet edecektir.
- 11 bk. Fatih Kerimi (2001). *İstanbul Mektupları* (Haz. Dr. Fazıl Gökçek), İstanbul: Çağrı Yayınları.

İlmî eserleri

1. Muallim ve Mürebbiyelere Rehname I (Kazan 1901)
2. Muallim ve Mürebbiyelere Rehname II (Kazan 1901)
3. Muhtasar Târîh-i İslam (Kazan 1901)
4. Târîh-i Enbiyâ¹² (Kazan 1902)
5. Muhtasar Târîh-i Umumî (Kazan 1911)
6. Resimli Geografiya Dersleri (Orenburg 1919)¹³
7. İçtimaî Terbiye (Kazan 1924)

Gazete ve dergiler

1. Vakit Gazetesi (Orenburg, 21 Şubat 1906)
2. Şura Dergisi (Orenburg, 3 Kasım 1912-9 Mart 1913)

Tilsiz Hatun

Hikâyenin başkahramanı Marbiyus ile mutlu bir evlilik sürdürdüğü eşi arasında cereyan eden olayları konu edinen eser, mizahi bir üsluba sahip olmasıyla dikkat çekmektedir. Fatih Kerimî'nin son dönemde kaleme aldığı hikâyelerinden birisi olan *Tilsiz Hatun*¹⁴ daha önce Türkiye'de ele alınmamıştır. Çalışmaya konu olan hikâyenin Türkiye Türkçesi aktarımına eserin sonunda yer verilecektir. Yazarın Kerimof, Hüseyinof ve Şürekası Matbaasında 1908'de yayımlanan kısa hikâyesi, Orenburg'da neşredilmiştir.

Toplumsal sorunların yoğun bir şekilde görüldüğü Tatar toplumunun içindeki sıkıntılara ve problemleri alanlara dikkat çekmek üzere kaleme aldığı ilk dönem eserlerinden farklı olarak yazarın bu eserinde güldürü unsurlarına başvurması dikkat çekmektedir.

Hikâyenin başkahramanı Marbiyus'un güzel, akıllı ve ahlaklı bir karısı vardı. Eşiyle mutlu bir evliliği olan Marbiyus, evliliğinde ciddi bir sorun yaşıyordu. Karısına büyük bir tutkuyla bağlı olan Marbiyus'un sevgili eşi konuşmuyor, kendisiyle sohbet edemiyor, söyledikleri karşısında cansız bir heykel gibi tepkisiz kalıyordu. Hayat arkadaşının konuşmaması, dertleşememesi ve kendini ifade edememesi onu çok üzüyordu. Eşinin bu durumuna daha fazla dayanamayan Marbiyus, eşinin konuşabilmesi ve sağlığına kavuşması için bir çözüm yolu bulmaya karar verir ve onu tedavi ettirme yollarını araştırır. Yakın çevresi ve arkadaşlarına durumu anlatır. Uzun araştırmalar sonucunda eşinin tedavisine yardımcı olabilece-

¹² Bu eser, İbtidâî Mektepler için ders kitabı olarak hazırlanmıştır.

¹³ Avrupa kıtasının siyasi ve fiziki haritalarını içeren eser, usul-i cedit mekteplerde ders kitabı olarak okutulmuştur (Devlet, 1999: 48).

¹⁴ Eserin asıl adı *Tilsiz Hatun*'dur. (1908)

ğini düşündüğü bir doktor bulur. Doktor Efendi, çeşitli tedavi yöntemleri uyguladığı Marbiyus'un eşinin tedavisine başlar. Tedaviye olumlu karşılık veren Marbiyus'un eşi nihayet konuşmaya başlar. Ancak hikâyede olumlu seyreden olay örgüsü bu aşamadan itibaren başka bir mecraya girecektir. Evliliğin ilk yıllarında eşinin konuşmamasından derin üzüntü duyan ve âdeta karalar bağlayan Marbiyus'un eşi bu kez de susmak bilmez. Marbiyus yıllardır tanıdığı eşini sanki hiç tanımamış gibi büyük bir şaşkınlık yaşar. Çünkü karısı Marbiyus'un her hareketini, oturmasını, kalkmasını, gündelik hayatını kısacası her davranışını eleştirmeye başlar. Marbiyus'un yanı sıra evdeki hizmetçilere de durmadan laf söyleyen eşi, etrafındaki herkese büyük bir eziyet yaşatmaktadır. Ağzından tek bir kelime bile çıkmayan karısı bu kez de susmak bilmez. Durmaksızın konuşan, etrafındaki herkese ağır eleştiriler yönelten eşinin durumu Marbiyus'u içinden çıkılmaz bir duruma sürükler. Çok geçmeden Marbiyus eşinin eski hâline özlem duymaya başlar ve bir süre sonra karısını tedavi eden doktora tekrar başvurmak zorunda kalır.

Karısıyla mutlu bir evlilik sürdürdüğü eski günlerin hatırasıyla yanıp tutuşan Marbiyus, doktordan karısını yeniden eski hâline döndürmesini talep eder. Doktor yeni bir tedavi yöntemi uygulayarak Marbiyus'un karısını eski hâline döndürmeye çalışır. Ancak doktorun kullandığı ilaçlar işe yaramaz. Marbiyus, karısının sürekli konuşmasından ve eleştirilerinden çıldırma noktasına gelir. Durumun daha kötüye gittiğini gören doktor bu kez de Marbiyus'un eşini duymaması için bir tedavi uygulamaya karar verir. Hazırladığı bu ilaç sayesinde kulakları işitmeyerek sağır olan Marbiyus, bir süre karısının devamlı konuşmasından ve hakaretlerinden uzak kalmayı başaracaktır. Günler geçtikten sonra doktor tedavi için uyguladığı ücreti talep etmek üzere Marbiyus'un kapısını çalar. Ancak bu kez de para konusu gündeme geldiğinde kahramanımız sağır numarası yapacak ve doktorun talebine karşılık vermeyecektir.

Hikâyenin Fikrî Yapısı

Kerimî bu hikâyesinde, toplumsal ölçekte problemlerden toplumu yansıtabilecek daha hane içi problemlere odaklanmış ve bireyler üzerinde, yani kadın-erkek ve erkek-kadın ilişkisi bakımından bunu resmetmeye çalışmıştır. Bir yandan, Marbiyus'un insan olarak eşiyle muhabbet etmek istemesi anlaşılabilir bir ihtiyaçtır. Ancak bu durumu doğrudan eşiyle konuşmaması ve bunun kararını tek başına almaya çalışması daha bireysel yaşamaya çalıştığını gösteriyor olabilir. Erkeklerin evlilik hayatı içerisinde tek başlarına karar almak istemeleri, o dönemde tüm toplumun benimsediği genel bir yaklaşımı yansıtır yansıtmadığı sorusunu akıllara getirmektedir.

Hikâyenin kahramanı Marbiyus, eşi konuşmaya başladığında ve konuşmasının artmasından rahatsızlık duymaya başladığında yine bir çözüm arayışına giriyor. Eskiye dönüş istese de bunun mümkün olmayacağını kabullenip bu kez de kendini dönüştürmeyi tercih ediyor. Hikâyenin olay örgüsünde karşımıza çıkan kadın-erkek arasındaki iletişim eksikliği bireysel karar alma ihtiyacından da kaynaklanıyor olabilir. Hikâyede dikkat çeken bir diğer husus ise Marbiyus'un eşinin fazla ön plana çıkarılmamasıdır. Marbiyus'un eşinin nelerden şikâyetçi olduğuna dair fazla bilgi sahibi olamadığımız hikâyede, kadının duygularına da erkek karakter kadar yer verilmemektedir. Bununla birlikte erkek karakterin gözünden eşinden kaçtığını, ona şiddet uygulamadığını ve eşinin sağlığına çözüm bulabilmek için yardım aradığını görüyoruz. Hikâyede kadının nispeten mağdur rolüne büründüğü göze çarpmaktadır.

Hikâyede Marbiyus ve eşi arasında cereyan eden olaylar, dönemin kadına bakışını veya kadın-erkek ilişkisini de bir ölçüde gözler önüne sermektedir. Kadınların toplum hayatında yeterince temsil edilmediğini eğitim hakkında mahrum bırakılmalarından bildiğimiz dönemde erkek egemen bir toplum anlayışı hâkimdir. İşte bu duruma bir itiraz olarak ortaya çıkan cedit hareketi, toplumun modernleşmesinde kadınların eğitim hayatına aktif katılımının zorunlu olduğunu yüksek sesle dile getirmiştir.

Adam sağır olunca doktorun sözlerini de işine geldiği gibi anlayarak işin içinden sıyrılıyor. Hikâyedeki olaylar, tam olarak bir erkeğin kadına bakışından ziyade o dönemin topluma bakışını da yansıtabileceğini düşündürmektedir. Kadın, dili olmadığı hikâyenin başkahramanı Marbiyus için iyi bir figürken konuşmaya başladığında işler değişiyor. Kadının bir nesne olarak algılandığı hikâyede konuşamıyorken hiçbir sorun ortada yokken dili varken de erkeği eziyor gibi algılanıyor. Adam sağır olduğunda bu kez sorun kadın olmaktan çıkınca para nesnesi merkeze konulup bu sefer de Marbiyus kendi kurnazlıklarına devam ediyor. Doktorun tedavi masraflarını talep etmek üzere Marbiyus'un evine gelmesi üzerine bu kez kadın haricinde diğer iki erkek, yani Marbiyus ve doktor arasında para meselesi yüzünden bir çekişme baş gösteriyor. Hikâyenin başkahramanı olan Marbiyus'un mesleği ve maddi durumu hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemekle birlikte Marbiyus her şeyi kendi işine geldiği gibi yorumlayan kişi olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

İçinde yaşadığı toplumun sorunlarını iliklerine kadar hisseden Kerimî; eserlerinde genel olarak cahil din adamları, eğitimsiz hocalar, kadınların okumasına karşı çıkan geri kafalı mollalar, din ve bilimi karşı karşıya ge-

tiren köhne zihniyet, giyim kuşam meselesi, kız çocuklarının okumasına karşı çıkış, sınıfsal farklılıklar, kadınların demokratik hayatta yer almalarının gerekliliği, İslam dininin bilimi teşvik etmesi gibi toplumun genelini ilgilendiren konular üzerinde durmuştur. Halkın ve eğitim çağındaki genç neslin karşılaştığı sıkıntıları en iyi bilen bir isim olan Kerimî, henüz küçük yaşlarda sırf arkadaşları arasında Rusça konuştuğu ve *Tercüman* gazetesini takip ettiği için okuldan atılmıştır. Bunun gibi insanların karşılaştığı pek çok problemin ana kaynağı olarak gördüğü kadimci anlayışla toplumun ileriye götürülemeyeceğini ve günden güne daha da kötüye giderek halkın cehaletinin artacağını gören Kerimî, eserlerinin tamamında bu fikir örgüsü etrafında toplumdaki problemleri alanları tespit eder ve çözüm önerileri sunmayı da ihmal etmez. Tüm hayatının ana gayesi, içinde bulunduğu Tatar toplumunun gelişmesi ve okuma-yazma oranının artmasını sağlamak olan Kerimî; bu amaçla yazdığı eserlerinde eğitim, matbuat, mektep, kadınların okuması konularına sıklıkla eğilir.

Söz konusu eserde Fatih Kerimî'yi diğer yazılarından ayıran, mizahi bir anlatım tercih etmesidir. Toplumun temel sorunlarına temas eden pek çok eserinde kullandığı ciddi üsluptan sıyrılarak gülünç öğelerle ustalıkla kurguladığı bu hikâyesi, insan ilişkilerini merkeze alan bir yaklaşımla yazılmıştır. Eserinde ironik bir anlatım tercih ederek okurun karşısına çıkan Kerimî, güldürürken düşündürmeyi de ihmal etmemiştir. Kadın-erkek ilişkisi ile kadın-erkek eşitsizliğinin üstü örtülü olarak olsa da ele alındığı eser, Kerimî'nin toplumsal konulardan ziyade bireyin kendisine yönelmesi, daha içe dönük bir olay örgüsünü ele alması ve kullandığı üslup ve anlatım tekniği ile diğer hikâyelerinden ayrılmaktadır.

Kaynakça

- Ahuncanov, G.H., Maxmutova, L.T., Möxemmediyev, M.G., Sabirov, K.S., Xanbikova, Ş.C., Zilayeva, R.A., Abdraxmanova, G.G., Abdullin, İ.A., Vahitova, S.B., Ganiyev, L.R., Gazizova, F.M., Gaynanova, L.R., Exmetyanov, R.G., Mingulova, G.H. *Tatar Tiliniñ Anlatmalı Süzliği*. Cilt I (1977), Cilt II (1979), Cilt III (1981). Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Çakmak, C. (2014). *Fatih Kerimî'nin Hıyal Mı? Hakikat Mi? ve Andan Bundan Eserleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakmak, C. (2018). "Fatih Kerimî'nin Mirza Kızı Fatıyma, Şakirt İle Student ve Nuretdin Hoca Hikâyelerinde Ele Alınan Sosyal Temalar". *Gazi Türkiyat*. 22, 39-54.
- Çakmak, C. (2019). "Fatih Kerimî'nin 'Ondan Bundan' Adlı Eserinin Fikri Yapısı". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*. 12, 66, 36-46.

- Devellioğlu, F. (2003). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Gaynullin, M. (2000). Fatıyh Kerimî, *Fatih Kerimî, Şehîslerîbiz (Fenni-Biografik Cıyıntık)*. Kazan: Ruhiyat Neşriyatı.
- Kerimî, F. (1996). *Saylanma Eserler* (Haz. M. Gaynetdinov). Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı.
- Kerimî, F. (2001). *Avrupa Seyahatnamesi* (Haz. F. Gökçek). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Kerimî, F. (2016). *Mirza Kızı Fatıyma Seçme Eserler* (Haz. C. Çakmak). Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.
- Kerimî, F. (2019). *Ondan Bundan* (Haz. C. Çakmak). Ankara: Bengü Yayınları.
- Kerimî, F. (2020). “Cihangir Mahdumun Köy Mektebinde Okuması” (Akt. Birsell Oruç Aslan). *Kardeş Kalemler*. 14, 160, 35-41.
- Sabitov, T. (2000). Fatıyh Aga Kerimov, *Fatih Kerimî, Şehîslerîbiz, (Fenni-Biografik Cıyıntık)*. Kazan: Ruhiyat Neşriyatı.
- Şeref, Z. (2000). *Fatıyh Kerimî, Fatih Kerimî, Şehîslerîbiz, (Fenni-Biografik Cıyıntık)*. Kazan: Ruhiyat Neşriyatı.
- Tatar Edebiyatı Tarihi* (1985), (Red. Yuziyev, N. G., Abdullin Ya. G., Abilov, Ş. Ş., Axunov G. A., Gaynullin, M. H., Gızzetullin N.G. vd.), Tom II. *XIX Yöz Tatar Edebiyatı*. Kazan: Tataristan Kitap Neşriyatı.
- Yüziyev, N. G., Abdullin, YA. T., Abidov, Ş. Ş. (1985). *Tatar Edebiyatı Tarihi*. Cilt 2. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.

Ek-1 Tilsiz Hatun (1908) Türkiye Türkçesi Aktarma

DİLSİZ HATUN

Marbiyus adlı birinin hatunu dilsizdi. Hatun fevkalade güzel, akıllı, ahlaklı lakin dilsizdi. Marbiyus, hatununu çok seviyor ve onun için canını feda etmeye hazır idiye de, su bile şu nimetten mahrum olduğu için kaygısı pek büyük idi. Marbiyus gece vakti uyumaya çalışsa da sevgili hatunu kendisini gülümseyerek karşılar. Lakin tek bir söz bile söylemez. En yakını gördüğü ve tüm kalbiyle sevdiği refika-yı hayatı ile karşı karşıya oturup konuşamayınca biçare adamın gönlü neyle avunsun? Marbiyus, hatununun bu hâline birkaç yıl tahammül eder. Lakin kalkınca, hatununun mermer taşından yapılmış bir heykel gibi durması Marbiyus’u hüzünlendirmeye başlar. Üzüntüsünü dostlarından bazılarına anlatınca onlar Marbiyus’a hatununu mahir bir doktora göstermesi gerektiğinin uygun olduğunu söylerler.

Bunun üzerine Marbiyus, tanıdığı mahir doktorlardan birisini evine çağırarak hatununu gösterir ve doktora der ki:

- Doktor Efendi! Hatunumun sağlığı iyi. Ama konuşamaması cebimi kurutuyor.

Şimdiye kadar bu hâle sabrettim ama bundan sonra tahammül etmeye mecalim kalmadı. İşim harap, yoksa kendi kendimi avutuyorum. . .

Doktor – yok yok, niçin böyle kaygılanıyorsunuz?

Asla kederlenmeyiniz, ben bunun gibi hastalıkları tedavi ede ede ustalaştım artık. İnşallah bir çaresini buluruz, asla ümitsizliğe kapılmayınız, şunu da arz edeyim ki bu tip hastalıklar birkaç türüdür. Bazılarını ameliyat-ı tıbbiye ile kolayca tedavi ediyoruz, şayet sizin zevcenizi de bu şekilde tedavi edebiliriz, ondan sonra kendinizi mutlu hissedersiniz.

Marbiyus – Aman Doktor Efendi! Ne yaparsan yap ama hatunumu konuştur.

Doktor – Durunuz, ben bir kere hatununuzun karyemde nasıl olduğu hakkında size bilgi vereyim.

Doktor, Marbiyus'un hatununu tedavi etmeye başlayıp boğazını, dil üstlerini uzun uzadıya dikkatli bir şekilde muayene eder ve sonra Marbiyus'a şöyle der:

– Efendim! Asla korkmayınız ve onun konuşmadığına bakıp da dili yok zannetmeyiniz.

Marbiyus – Doktor Efendi! Ben de onun ağzında dili yok demedim, konuşamıyor dedim. Doktor, tamam tamam hakkınız var. Siz öyle demediniz tabi ki. İşte efendim, iş nasıl: Eğer zevcenizin boğazının iç kısmında ve gırtlığına yakın sinirler üzerinde azıcık bir ameliyat icra edilecek yani kesilecek olursa kısa bir süre içinde hemen konuşmaya başlayacaktır.

Marbiyus – Haydi bakalım, Doktor Efendi, Allahaismarladık, nasıl ameliyat yapılması gerekiyorsa yapiver.

Marbiyus'un hatunu on beş gün kadar doktorun evine gider. Doktor bir taraftan boğazının iç kısmında bir ameliyat icra edip bazı kısımlarını keser ve diğer taraftan gerekli ilaçlar ile hatunu tedavi etmeye başlar. Bu şekilde birkaç gün devam edince hatun yavaş yavaş konuşmaya başlamaz mı?

Fakat hatun ilk başta elbette uzun süre konuşamaz, sadece bir iki sözden oluşan kısa cümleler söyleyebilir.

Siz artık Marbiyus'un mutluluğunu sormayınız! Söylemekle bitecek gibi değil! Hatunundan duyduğu her sözü gönlünden bekleyerek, karşısına çıkan dostlarına hemen naklediyordu. Hatta kendisinin evde olmadığı zamanlarda hizmetçilerine hatununun ağzından çıkan her sözü bir tarafa yazmalarını emretmiş olduğundan hatun her ne söyledi ise onu mahsus kâğıtlara yazmaya başlarlar ve Marbiyus akşam uyumadan önce ona verirlerdi.

Marbiyus bu kâğıtları gözden geçirdiği zamanlarda, hatununun günden güne söylemesi zor olan sözleri söylemeye başladığını gördükçe sevinci artmaya başlar.

Doktor, hatunun tedavisine durmaksızın devam edince vakit vakit evlerine gelip kadının durumunu gözlemlediği zamanlarda Marbiyus, doktora nasıl ve ne şekilde teşekkür edeceğini bilemez, son derece mutlu olur. Bir ay içinde hatununda hiçbir rahatsızlık kalmaz. Ve ilk başlarda en kısa kelimeleri bin bir zorlukla söyleyebilen hatun, doktorun mahareti sayesinde telaffuzu zor olan kelimeleri söylemeye başlayınca eşiyle uzun uzadıya sohbet etmeye başlar.

Marbiyus, hatununun konuşamadığı cihetle eşiyle evlendiği için, çok konuşan hatunlardan dolayı başı şişen erkeklerin durumunu tecrübe etmemişti. Gerçi bazı arkadaşlarının eşlerinin çok konuşmalarından şikâyet edip dışarı çıkmak zorunda kaldıklarını işitse de Marbiyus onlara inanmıyor idi.

Aradan çok geçmedi, Marbiyus öz hatununun konuşmasından şikâyet etmeye başladı. Çünkü hatunu konuşmaya başladığı ilk zamanlarda edep ve terbiye dairesinde çekinerek konuşsa da, zaman geçtikçe çoğu zaman bağırarak konuşmaya, hiç durmadan dırdır etmeye ve konuşamadığı zamanların acısını çıkarmaya başladı.

Marbiyus bazen kendi kendine “Bende de suç var!” diyordu. Biçare hatun, ömrünün bir kısmını dilsiz bir şekilde geçirmiş, şimdi rahat rahat kendi dilediğince konuşmak istiyor, ben de bunu çok görüp beni sıkıya başladı dersem, elbette hata etmiş olurum” der ve bu şekilde müteselli olurdu.

Marbiyus beş on gün daha sabreder. Fakat hatununun dırdırı artmaya başlar. Çok konuşmasının yanına kabalık, haksızlık da eklenir ve kocasının oturmasına kalkmasına ve her hareketine bilenmeye başlar. Önceleri mazlum ve masum olan dilsiz hatun, tam anlamıyla konuşmaya başlayınca günden güne bir “söz makinası” olup çıkar.

Bazı çok konuşan kişilerle ilgili “Beş bin verip söyletirsin. Ama beş som verip susturamazsın” derler. Marbiyus’un hatunu da tamamen böyle idi. Sadece kendi kendine konuşup dursaydı, katlanılabilecek bir durum olurdu. Lakin kocasından başlayıp bütün hizmetçilerine kadar, evin içinde bulunan herkesin en ufak bir kusurunu görünce açar ağzını, yumar gözünü, avazı çıkana kadar bağırmaya ve gözüne görünen herkesi azarlamaya başlar. Özellikle bazı akşamlarda kocasının gün içinde nerelere gittiğini, ne yaptığını ve kimlerle görüştüğünü inceden inceye sormaya başlaması Marbiyus’u fevkalade öfkelenendir.

Bir gün akşam eve döndüğünde Marbiyus'un pek keyfi yok idi. Çünkü önceki gün yaptığı işte zarar ettiği gibi alacağı olduğu bir kişiden de parasını alamamıştı. Canı sıkılıp evine girmesiyle birlikte hatunu hiç durmadan ve eşinin hiçbir suçu yokken sinirlenip söylenmeye başlamasın mı!

Biçare kocasının gözünden yaşlar geldi, hatununun dilsiz olduğu günlere binlerce rahmet edip onu tekrar konuşturan doktora lanetler okudu, dünyaya geldiğine pişman oldu. Hemen yazı odasına çıktı ve zile basıp hizmetçisini çağırdı. Derhâl hatununu iyileştiren doktoru alıp gelmesini istedi. Doktor gelince Marbiyus ona hitaben:

– Aman Doktor Efendi! Biz öyle bir hata yaptık ki, söylemekle bitecek gibi değil!

Doktor – Ne oldu?

Marbiyus – Ne olsun, hatunum dili açılınca o kadar çok konuşmaya başladı ve o kadar huysuzlaştı ki, bütün ev ne yapacağımızı bilemeyip şaşakaldık ve sizi çağırıp onu tedavi ettirdiğimiz için bin pişman olduk. Çünkü ilk zamanlar o kadar edepli ve insafli idi ki, tarif kabul etmez, önceki zamanlardaki aile saadetimiz şimdilerde yok.

Doktor – Ah Marbiyus Efendi, ben bu hakikati size zamanında söylemek istemişim lakin hatırınızı kırmak istemedim.

Marbiyus – Keşke o zaman söylemiş olsaydın da sadece zihnimi değil, kafamı da koparıp atacağım, Doktor Efendi! Eğer ben onun böyle olacağını bilmiş olsaydım, eşimin dilsiz vaktine ne kadar sevinirdim. Ancak benim kabahatim değil. Arkadaşlarımdan birisi bana: “Birader, hatununu tedavi ettirmekten vazgeç, sonra pişman olursun, hatunumun çok konuşmasından benim neler çektiğimi görmüyor musun? Hâlime dikkat etmiyor musun? Seni kendime yakın görüp de söylüyorsun, aman zinhar sözümü dinle!” demiş idi. Ben ona inanmadım.

Doktor – İyi. O hâlde şimdi ne yapmak istiyorsun?

Marbiyus – Ne yapayım Doktor Efendi? Elbette buna da bir çare bulmanızı sizden rica ediyorum. İyice düşünüp taşınınız, ne yapıp edip şimdi bir çare bulunuz.

Doktor – Hatununuzun tekrar dilsiz olmasını mı istiyorsunuz?

Marbiyus – Efendim, orasını siz biliyorsunuz. Lakin ne yapıp edip bir çare bulmak gerek, eğer onun konuşmaması için bir çare bulamazsanız, o zaman ben kendi canıma kıymaya mecbur kalacağım.

Doktor – Yok Efendim, yok. Böyle düşünceleri aklınızdan çıkarınız.

Marbiyus – Ne dediğimi bilmiyorum efendim lakin ne yapıp edip bir çare bulunuz!

Doktor – Hatununuzu konuşurmamak için benim de elimde bir çare yoktur. Biraz nasihat edilse nasıl olur?

Marbiyus – Doktor Efendi, ben hanımına lüzumundan fazla nasihat ettim. Kabul etmeyince ben ne yapayım şimdi? Biraz ilaç verelim, belki biraz sakinleşir.

Doktor başparmağını çenesine dayayarak biraz düşündükten sonra Marbiyus’a şöyle der:

– Efendim, hatununuzun çok konuşup size eziyet çektirmesinden kurtulmanın sadece bir yolu var.

Marbiyus – Aman Efendim, hemen söyleyiniz, o çare nedir?

Doktor – Sizin sağır olmanız!

Marbiyus – Yani ne demek istiyorsunuz?

Doktor – İşte basit bir sağırlık, kulağınıza bir ilaç akıtınca sağır olacaksınız, siz de hatununuz ne kadar konuşursa konuşsun umursamazsınız.

Marbiyus – Al işte! Bunların hepsini gözüme ve kulaklarıma mı damlatacaksınız?

Doktor – Hayır, şimdilik ilacı ağzınıza almayınız. Benim gidip ilacı hazırlamam gerek. Saat birde bu ilacı alıp evinize gelirim.

Marbiyus – Aman Ya Rab! Demek ki sabah saat birden sonra dinleneceğim, zihnim biraz istirahat edecek.

Hatunumun bu derece başımı ağrıtmamasından kurtulacağım, zihnim fikrim biraz istirahat edecek.

Hatunumun bu derece başımı ağrıtmamasından kurtulacağım, ne büyük bir bahtiyarlık! Ha, Doktor Efendi, şunu da söyleyeyim ki ilacı çok az getirmeyiniz, birazını bana bırakırsınız, her zaman yanımda bulunsun, ne olur ne olmaz!

Doktor – Tamam tamam biraz fazla getiririm, belki hizmetçiler de sağır olmak isterler!

Ertesi gün saat birde doktor eline küçük bir şişe alıp Marbiyus’un evine gider ve Marbiyus ile beraber küçük bir odaya girip işe başlarlar. Odada ne yaptıkları bizce malum değilse de oradan çıktıklarında Marbiyus’un kulakları, ayak altından getirilip avuçları başının üstünden bağlanan bir mendil ile kapatılmış idi. Hem de maksat hasıl olmuş olmalı ki, Marbiyus’un yüzü gülmekte idi. İşte bugünden itibaren karısı ne kadar konuşsa ve ne kadar bağırsa da Marbiyus söylenenleri duymadığı için karı koca gayet güzel bir şekilde geçinmeye başladılar. Marbiyus kendine mahsus zamanlarda kitap mütalaası için oturduğunda karısı onun yanına gelerek ne söylerse söylesin Marbiyus hiçbirini işitmiyordu. Fakat bu duruma karısı

çok sinirleniyor, Marbiyus'un kulağına yaklaşp bağıarak konuşmaya başladığında Marbiyus kendine gerekli olan söz olursa işitiyor, gerekmeyen söz olduğunda ise işitmiyor idi.

Bir gün Marbiyus'a bir mektup getirip verirler. Mektubu açıp okuyunca Marbiyus'un biraz keyfi kaçır. Mektup doktordan geliyordu. Doktor bugüne kadar tedavi için hazırladığı ilaçlar için biriken parayı istiyor ve ertesi gün saat birde gelip bu konuyu Marbiyus ile görüşeceğini söylüyordu.

Hakikaten ertesi gün saat birde doktor gelir. Marbiyus, doktor ile karşı karşıya oturur. Ancak Marbiyus, doktorun söylediği sözlerin hiçbirini anlamaz. Doktor bir saat kadar oturur. Evirip çevirip konuyu para meselesine getirir. Fakat Marbiyus yine anlamaz. Sesini biraz daha yükseltip kalınlaştırarak doktora der ki:

– Affedersiniz, Marbiyus Efendi! Size de malum olduğu üzere, ben çok zengin biri değilim, sizden bu tedavi ve ilaçlar için ücret talep etmek zorundayım.

Marbiyus, tamam tamam, elhamdülillah havalar çok güzel gidiyor, der. Doktor sesini biraz daha yükselterek konuşur.

Ve der ki – Marbiyus Efendi, ben size başka bir şey söylüyorum, rica ediyorum, söylediklerime kulak veriniz, beni pişman etmeyiniz.

Marbiyus güya doktorun bu sözlerini iyi anlamamış gibi yaparak, başını doktora doğru çevirir ve sesini daha iyi işitmek için bir elini burğu gibi yapıp kulağına koyar ve şöyle der:

– Hayır Efendim, hayır! İşi bu şekilde maskaralığa döndüren karınız değil, sizsiniz. Para istiyor musunuz para! Anladınız mı?

Marbiyus – Ha! Baştan şöyle desene, gerçi şimdi anladım. Lakin kulağım işitmediği için ticaret işlerine devam edemedim. Elimde hiç param yok. Kulağım iyileşince, insanlarla konuşup anlaşmaya başlayınca ve ticaret işlerimi devam ettirmeye başlayabildiğimde size gerekli parayı hazırlayıp veririm.

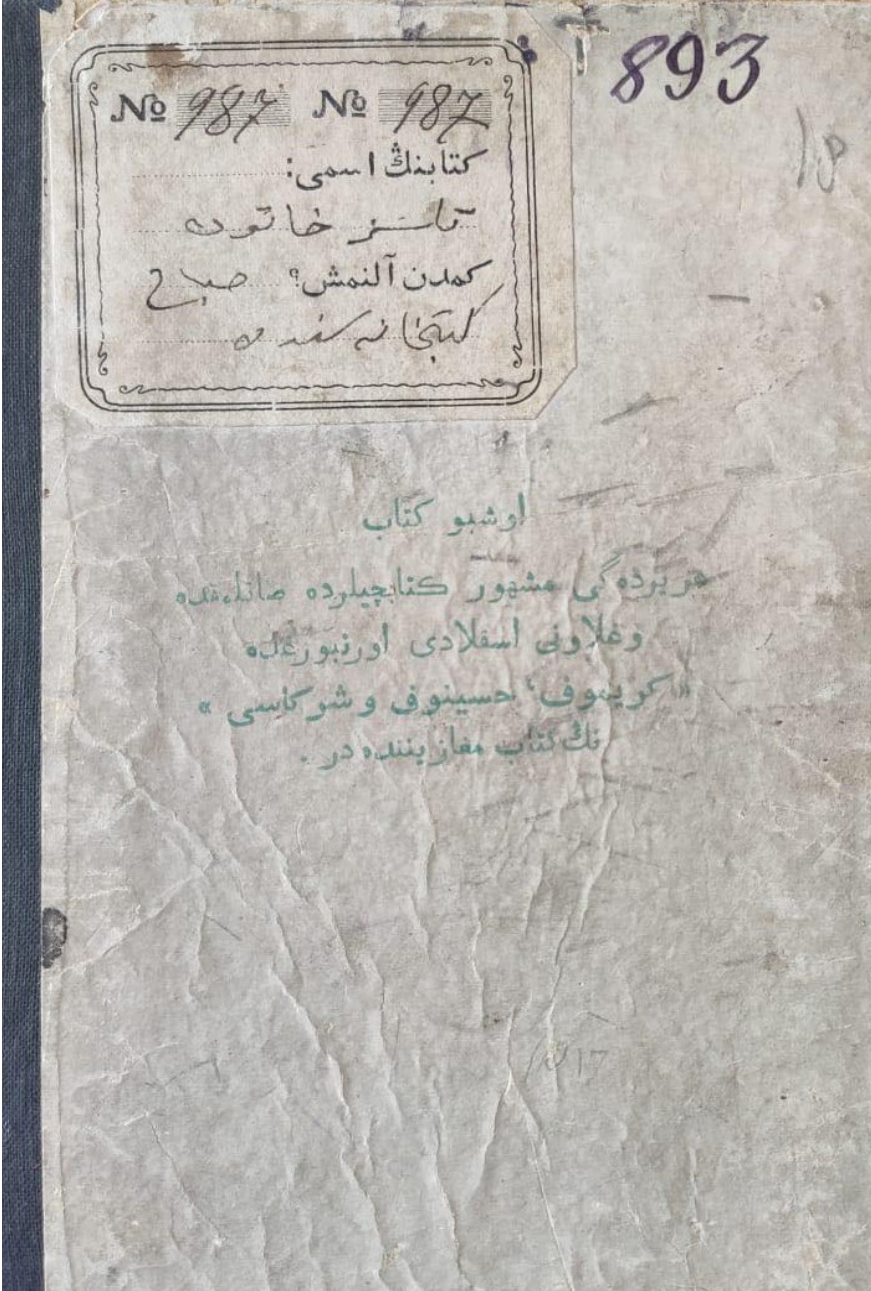
Biçare doktor, tekrar biraz daha konuşmak istese de sağıra söz anlatıyorum diyerek hastalığa yapışp doktora muhtaç olma ihtimalini görünce, paradan falan ümidini keserek evine geri döndü.

Naşirleri:

Kerimof, Hüseyinof Şirketi

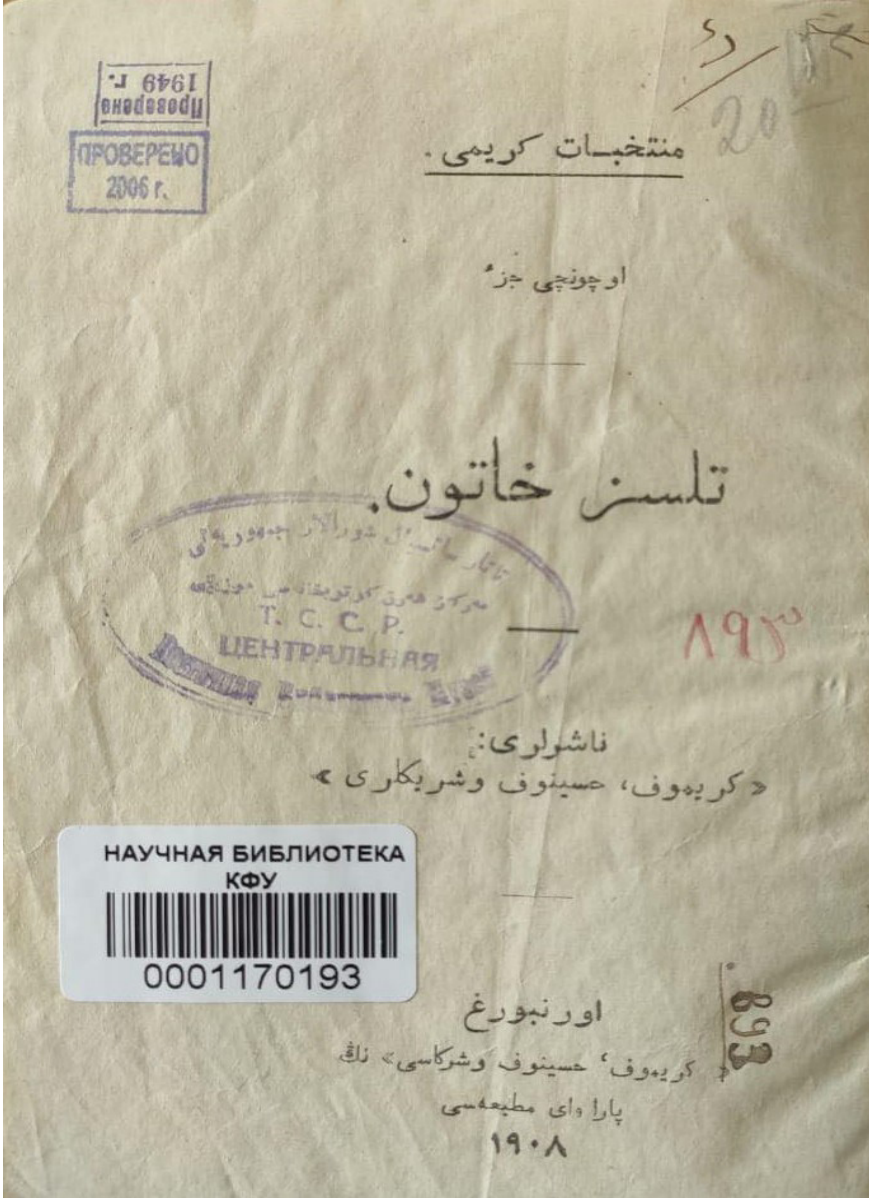
Orenburg, 1908

Ek-2 Tilsiz Hatun Ön Kapak (Orenburg-1908)

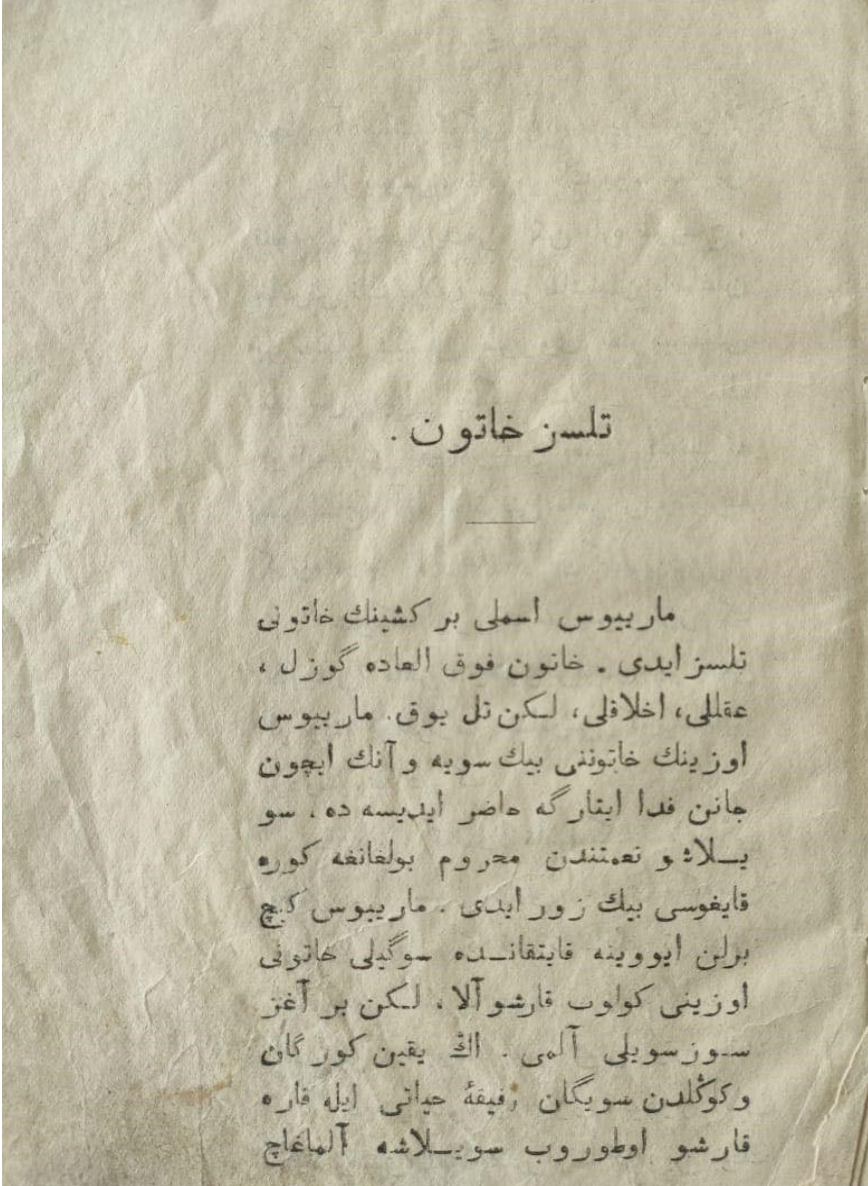
(Fotoğraf: İlham GUMEROV - Tarih: 09.09.2021)

Ek-3 Tilsiz Hatun'a Ait İç Kapak (Orenburg-1908)

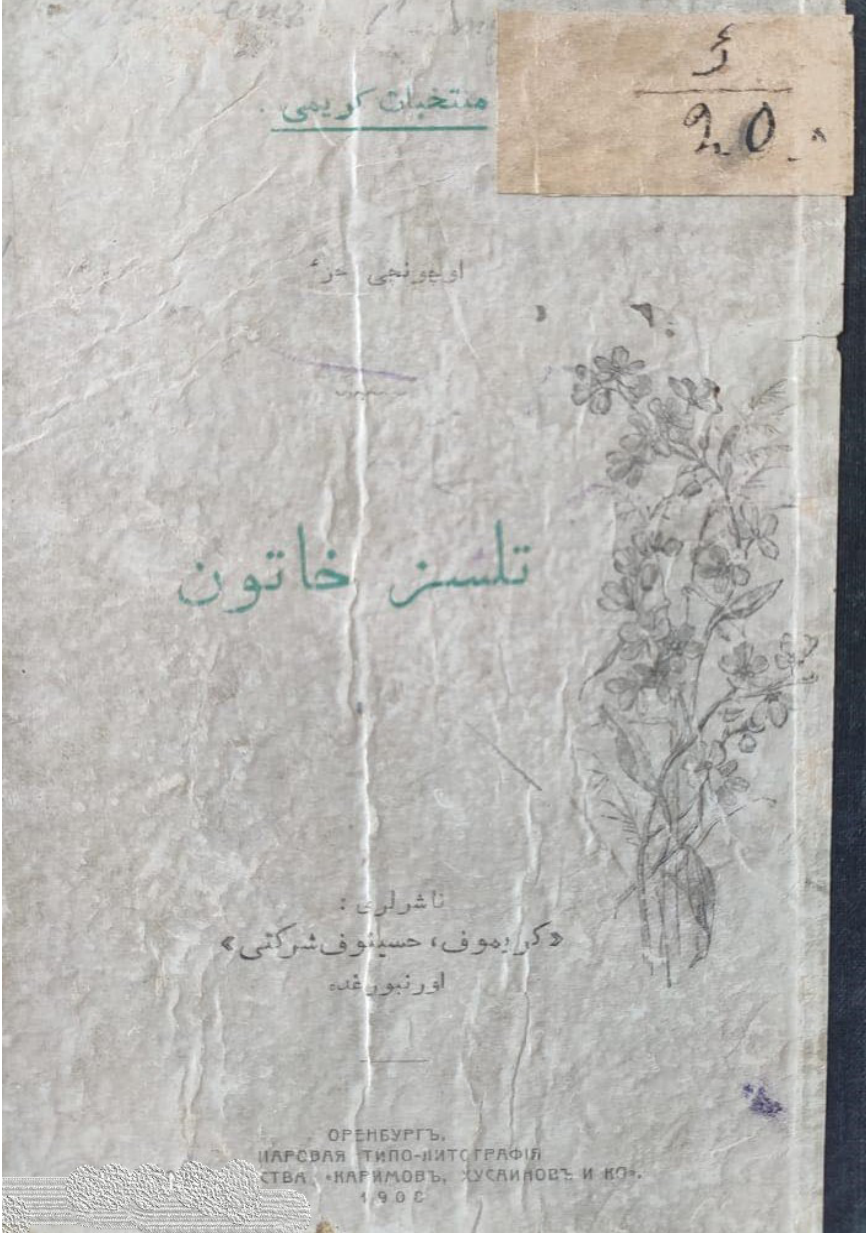
(Fotoğraf: İlham GUMEROV - Tarih: 09.09.2021)

Ek-4 Tilsiz Hatun İlk Sayfa (Orenburg-1908)

(Fotoğraf: İlham GUMEROV - Tarih: 09.09.2021)

Ek-5 Tilsiz Hatun Arka Kapak (Orenburg-1908)

(Fotoğraf: İlham GUMEROV - Tarih: 09.09.2021)

Extended Summary

In the first quarter of the 18th and 20th centuries, some innovation movements that emerged in different geographies had an echo in the field of Idil Ural, and new searches, especially on the basis of modernization of education, also gave an opportunity to question the classical education institutions that have been going on for many years. The first objections to the old teaching method in Bukhara madrasahs, where a traditional understanding has prevailed for centuries, were voiced by great scholars such as Şehabeddin Mercani. This ancient understanding, which had no contribution to the society in the years following Mercani, will be criticized loudly and it will be revealed that the modern understanding should be dominant in education. The group of intellectuals who call themselves “jadidists” will express that it will not be possible for the society to move forward with these old madrasahs, and they will say that literacy should increase and girls should benefit from education and training activities on an equal basis with boys. Fatih Kerimi, who is a part of this movement, will focus on the problematic areas in the society and offer solutions to them in the activities of newspapers and magazines with his works.

The problems he faced during his education in the madrasah at a young age, shaping his future intellectual structure, will take place in the jadid movement on the ground that he is opposed to the education of girls. Worrying about the problems of the society, constantly thinking about the problems of the people and finding solutions to the problems as a principle, Kerimi has been busy with continuous education and publication activities for the development of the Tatar nation to which he belongs. In this respect, in his works and publishing activities, he made an effort to identify the problematic areas in the society and find solutions to these areas, just like a sociologist.

In this study, the work of Fatih Kerimi named “Tilsiz Hatun” published in Orenburg in 1908 will be emphasized. Fatih Kerimi’s story “Tilsiz Hatun” deals with the relationship between men and women in the 19th and 20th century Tatar society in the context of the marriage process, in an entertaining style, between the main character of Marbiyus and his mute wife, who is deprived of speech.

The work, which deals with the events that take place between the protagonist of the story, Marbiyus and his happily married wife, draws attention with its humorous style. Tilsiz Hatun, one of Fatih Kerimi’s recent stories, has not been discussed in Turkey before. The Turkish translation of the story has been made by us and this transfer will be included at the end of the study. The author’s short story, which was published in the printing house of Kerimof, Hüseyinof and Şüreka, in 1908, was published in Orenburg. Unlike his early works, which he wrote in order to draw attention to the troubles and problematic areas in Tatar society, where social problems are intense, it is noteworthy that the author uses comedy elements in this work.

Marbiyus, the protagonist of the story, had a beautiful, smart and moral wife. Marbiyus, who was happily married to his wife, was having serious problems in his marriage. The beloved wife of Marbiyus, who was very passionately attached

to his wife, could not speak, could not chat with him, remained unresponsive to what he said, like a lifeless statue.

Unable to endure this situation of her wife any longer, Marbiyus decides to find a solution so that his wife can talk and regain her health, and looks for ways to get her treated. He tells the situation to his inner circle and friends. As a result of long research, he finds a doctor who he thinks can help his wife's treatment. Doctor Efendi starts the treatment of Marbiyus's wife, to whom he applies various treatment methods. Responding positively to the treatment, Marbiyus' wife finally begins to speak. However, this plot, which follows a positive course in the story, will enter another medium from this stage on. Marbiyus's wife, who was unable to speak in the first years of marriage and almost made a decision, does not keep silent this time. Marbiyus is astonished as if he had never met his wife, whom he had known for years. Because she begins to criticize her husband's every move, sitting, standing, daily life, in short, every behavior. In addition to Marbiyus, his wife, who constantly speaks to the servants in the house, inflicts great torment on everyone around her. His wife, who did not utter a single word, does not remain silent this time. The situation of his wife, who talks non-stop and criticizes everyone around him, drags Marbiyus into an inextricable situation. Before long, Marbiyus begins to yearn for his wife's old self, and after a while he has to consult the doctor who treated his wife again. Burning with the memory of the old days when he was happily married to his wife, Marbiyus demands that the doctor return his wife to her former state. The doctor tries to get his wife back to her old self with a new treatment method. However, the drugs the doctor used do not work. Marbiyus comes to the point of going crazy from his wife's constant talk and criticism. Seeing that the situation is getting worse, the Doctor decides to apply a treatment this time so that Marbiyus does not hear his wife. Thanks to this medicine he prepared, Marbiyus, who was deaf by not hearing, will be able to stay away from his wife's constant speech and insults for a while. Days later, the doctor knocks on Marbiyus's door to demand the fee he applied for the treatment. However, this time, when the issue of money comes to the fore, our hero will pretend to be deaf and will not respond to the doctor's request.